

*Višnja RANĐELOVIĆ, asistent**
Pravni fakultet, Univerzitet u Kragujevcu

Pregledni naučni rad
UDK: 341.231.14:343.988-053.6
Primljeno: 9.1.2020.
Prihvaćeno: 18.2.2020.
<https://doi.org/10.47152/rkkp.58.1.2.6>

MALOLETNA LICA KAO ŽRTVE MEĐUNARODNIH KRIVIČNIH DELA

Činjenica da u modernim sukobima najveći broj žrtava čine civili, a među njima i maloletna lica, je usmerila aktivnosti međunarodne zajednice ka pružanju intenzivnije zaštite ovim licima. U tom smislu su u Statutu Međunarodnog krivičnog suda propisana određena krivična dela koja predstavljaju isključivu povredu ili ugrožavanje maloletnih lica kao pasivnih subjekata, a u pogledu pojedinih međunarodnih krivičnih dela je zauzet stav da predstavljaju naročito teška dela onda kada su učinjena prema maloletnim licima. Ciljevi rada jesu da se prikaže kako su ova krivična dela propisana u međunarodnom krivičnom pravu, kakvi su stavovi sudske prakse u međunarodnom krivičnom pravosuđu u vezi sa ovim krivičnim delima, kao i kakve su posledice ovih krivičnih dela po maloletna lica. Radi ostvarenja navedenih ciljeva, u radu se koriste normativno-dogmatski metod, za analizu relevantnih normi međunarodnog krivičnog prava, i analiza sadržaja prilikom istraživanja odluka međunarodnih krivičnih sudova i teorijskih stavova o međunarodnim krivičnim delima čije su žrtve maloletna lica.

Ključne reči: maloletna lica, žrtve, međunarodna krivična dela, prinudno premeštanje dece, regrutovanje maloletnih lica, seksualno nasilje.

* e-mail: vmilekic@jura.kg.ac.rs

1. Uvod

Brojni statistički podaci do kojih se došlo sprovedenim istraživanjima u okviru Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, UNICEF-a, *Amnesty International*-a i drugih međunarodnih organa i organizacija, su pokazali da su u modernim sukobima civili, a među njima i maloletna lica, sve češće mete napada, čime postaju žrtve međunarodnih krivičnih dela. Maloletna lica su često žrtve ubistava, mučenja, sakaćenja, silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja, ali i nekih krivičnih dela koja mogu da se učine samo prema maloletnom licu, jer je maloletstvo obeležje bića krivičnog dela, kao što je, na primer, genocid premeštanjem dece iz jedne grupe u drugu.

Ako se posmatra istorijski razvoj međunarodnog krivičnog pravosuđa, primetno je da je prvobitno, pred tribunalima osnovanim nakon Drugog svetskog rata, vrlo malo pažnje posvećivano žrtvama počinjenih međunarodnih krivičnih dela, jer je fokus bio na utvrđivanju odgovornosti počinitelaca. Iako su tokom Drugog svetskog rata maloletna lica često bila žrtve počinjenih krivičnih dela (posebno od strane Nacista koji su veliki broj maloletnih Jevreja poslali u gasne komore), ona se samo sporadično pominju u presudama donetim od strane međunarodnih vojnih tribunala u Nirnbergu i Tokiju (Aptel, 2010: 15).

Međutim, nacionalni pokreti žrtava, koji su se pojavili 60-ih godina 20. veka i zalagali se za jačanje uloge i prava žrtava u krivičnim postupcima, su svoj odjek pronašli u pravnim aktima *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, koji posvećuju pažnju pružanju pomoći i zaštiti žrtava (Garkawe, 2003: 346-349). Ipak, i pored brojnih dokaza o viktimizaciji maloletnih lica tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi, ni pred ovim tribunalima nije bilo sistematskog fokusa na međunarodna krivična dela počinjenja prema maloletnim licima, pa ni na ovim licima kao žrtvama. Priznajući veliki značaj žrtava međunarodnih krivičnih dela, uključujući i maloletne žrtve, kako u postupcima pred međunarodnim krivičnim sudovima, tako i u procesima nacionalnog pomirenja, u Statutu stalnog Međunarodnog krivičnog suda¹ se žrtvama međunarodnih krivičnih dela dodeljuje vrlo aktivna uloga u postupku.

Međunarodna krivična dela počinjena na štetu maloletnih lica se smatraju naročito teškim, imajući u vidu posebnu zaštitu koja se maloletnim licima pruža u međunarodnom pravu uopšte. Naravno da činjenje tako teških krivičnih dela kao što su međunarodna ostavlja ozbiljne i teške posledice po svaku žrtvu,

1 International Criminal Court, *Rome Statute of the International Criminal Court*, Rome, 17 July 1998, in force 1 July 2002, United Nations, Treaty Series, vol. 2187, no. 38544; *Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda*, „Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 5/2001.

ali posledice ovih dela po maloletna lica su još izraženije jer višestruko utiču na njihov bio-psihički i socijalni razvoj. Dodatno, posledice međunarodnih krivičnih dela učinjenih prema maloletnim licima se odražavaju i na njihove porodice i zajednice, i prenose na buduće generacije.² Posledice samih oružanih sukoba po maloletna lica su poražavajuće i dalekosežne, jer se odražavaju u gubitku ili odvajanju od porodice, lošim životnim uslovima, prestanku školovanja, raznim bolestima (Goldson, 1996: 809-819; Jensen, Shaw, 1993: 697-708). Svest o ovim posledicama je izražena i u Preambuli Statuta Međunarodnog krivičnog suda, gde se ističe da su tokom 20. veka milioni dece, žena i muškaraca bili žrtve nezamislivih zločina koji duboko šokiraju svest o humanosti, pa je Međunarodni krivični sud i osnovan za dobrobit sadašnjih i budućih generacija.

Moglo bi se reći da su maloletne žrtve međunarodnih krivičnih dela lica mlađa od 18 godina prema kojima su počinjena međunarodna krivična dela. Međunarodna krivična dela učinjena prema maloletnim licima se mogu podeliti na dve grupe. U *prvu grupu* spadaju međunarodna krivična dela kod kojih je *maloletstvo element bića krivičnog dela*, a to su prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu kao radnja izvršenja genocida i regrutovanje i korišćenje lica mlađeg od 15 godina u oružanim sukobima kao radnja izvršenja ratnih zločina. Inkriminisanje ovih radnji je posledica uviđanja da i na nivou međunarodnog krivičnog prava maloletnim licima treba pružiti posebnu zaštitu od pojedinih radnji izvršenja međunarodnih krivičnih dela. U *drugu grupu* spadaju sva ostala međunarodna krivična dela čija žrtva može biti svako lice, ali se unutar ove grupe ipak izdvajaju određena krivična dela koja *više pogađaju maloletna lica od drugih žrtava*, kao što su seksualno nasilje, i namerno usmeravanje napada na škole i druge civilne i humanitarne objekte (slično: Chamberlain Bolanos, 2014; Miano, 2013: 30).

2. Međunarodna krivična dela kod kojih je maloletstvo element bića krivičnog dela

2.1. Prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu kao jedna od radnji genocida

Radnja izvršenja krivičnog dela genocida je propisana alternativno i može se sastojati u ubistvu članova grupe, teškoj povredi fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe, namernom podvrgavanju grupe životnim uslovima koji

² International Criminal Court, The Office of the Prosecutor, *Policy on Children*, November 2016, str. 26-27.

treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja, primeni mera upe-
renih na sprečavanje rađanja u okviru grupe, i prinudnom premeštanju dece iz
jedne grupe u drugu. Pojedine radnje izvršenja imaju drugačije posledice kada su
preduzete prema maloletnim licima nego kada su preduzete prema punoletnim
licima, u smislu da intenzivnije pogađaju maloletna lica upravo zbog njihovog
uzrasta i stepena biopsihičke zrelosti. Na primer, teška povreda fizičkog ili men-
talnog integriteta može imati teže posledice kada je preduzeta prema maloletnim
licima, nego prema punoletnima. Takođe, radnja izvršenja podvrgavanja članova
grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog
uništenja se može, na primer, sastojati u lišavanju članova grupe njihovih medi-
cinskih i higijenskih potreba ili potreba za ishranom, čije posledice teže pogađaju
maloletna lica kod kojih su ove potrebe zahtevnije nego kod odraslih. Sprečava-
nje rađanja u okviru grupe takođe ima posledice na maloletna lica u smislu da
je usmereno na rađanje dece u okviru jedne grupe, što pojedini autori dovode u
vezu sa polemikom o pravima nerođene dece i pravom na abortus (Chamberlain
Bolanos, 2014: 113-114).

Iako maloletna lica mogu biti pasivni subjekti svih radnji genocida, jedna
od radnji sadrži maloletstvo kao element bića krivičnog dela, a to je radnja pri-
nudnog premeštanja dece iz jedne grupe u drugu. Prema Elementima krivičnih
dela stalnog Međunarodnog krivičnog suda³, da bi neko lice bilo odgovorno za
ovu radnju izvršenja, moraju biti ispunjeni sledeći uslovi: 1. počinitelj je prinud-
no premeštao jednu ili više osoba; 2. ta osoba ili osobe su pripadale posebnoj na-
cionalnoj, etničkoj, rasnoj ili verskoj grupi; 3. počinitelj je imao nameru da uništi,
u celini ili delimično, tu nacionalnu, etničku, rasnu ili versku grupu kao takvu;
4. premeštanje je bilo iz te grupe u drugu; 5. osoba ili osobe su bile mlađe od 18
godina; 6. počinitelj je znao, ili je trebalo da zna, da su osoba ili osobe bile mla-
đe od 18 godina; 7. ponašanje je preduzeto u kontekstu manifestovanog obrasca
sličnog ponašanja usmerenog protiv te grupe, ili je bilo ponašanje koje je moglo
samo po sebi da ostvari takvo uništenje (čl. 6 (e)). U pogledu toga da premešta-
nje mora da bude prinudno, se pojašnjava da prinuda nije ograničena na fizičku
silu, već može uključiti i pretnju upotrebom sile ili prinude, kao što je ona ko-
ja prouzrokuje strah od nasilja, primoravanja, pritvaranja, psihičkog ugnjetava-
nja ili zloupotrebe moći, prema toj ili drugoj osobi, ili iskorišćavanjem okruženja
prinude.⁴ U ovom kontekstu su i sudije Međunarodnog krivičnog tribunal za Ru-

3 International Criminal Court, *Elements of Crimes*, reproduced from the Official Records of the As-
sembly of State Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, First session, New
York, 3-10 September 2002.

4 International Criminal Court, *Elements of Crimes*, fusnota 5.

andu u predmetu Akajesu zauzele stav da cilj ove odredbe nije samo da se sankcioniše direktan akt prinudnog fizičkog premeštanja, već i akti pretnje ili traume koji bi doveli do prinudnog premeštanja dece iz jedne grupe u drugu.⁵

Iz Elemenata krivičnih dela proizlazi da pasivni subjekt ove radnje izvršenja mogu biti samo lica mlađa od 18 godina, a bitno je postojanje i subjektivnog obeležja prema kome je učinilac znao ili je trebalo da zna da su pasivni subjekti lica mlađa od 18 godina.

Prilikom izrade Nacrta Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, odredba o prinudnom premeštanju dece iz jedne grupe u drugu je prvobitno ostavljena po strani jer je shvaćena kao kulturni genocid, s obzirom na to da izvršenjem ove radnje pasivni subjekti mogu izgubiti svoj kulturološki identitet, a tvorci Nacrta su smatrali da predmet zaštite ne treba da bude kulturni genocid. Ipak, Komisija za međunarodno pravo je smatrala da i ova radnja treba da predstavlja radnju izvršenja genocida, jer prisilno premeštanje dece ima posebno teške posledice po buduću održivost grupe kao takve. Prema pojedinim autorima, ova radnja izvršenja ima smisla samo kada je usmerena prema relativno maloj deci, jer tada postoji opasnost da će ona, odgajanjem u drugoj grupi, korišćenjem jezika te grupe, učešćem u njenoj kulturi i usvajanjem njene religije, izgubiti svoj kulturološki identitet. Verovatnoća da se to desi je manja kod starije dece (Schabas, 2000: 175-176). Ovakvo shvatanje ima opravdanja, jer se teleološkim tumačenjem ove odredbe može zaključiti da njen cilj i jeste da se spreči potpuno ili delimično uništenje jedne grupe do koga može doći ako se deca iz te grupe premeštaju u drugu grupu, usled čega mogu izgubiti svoj kulturološki identitet i osećaj pripadnosti jednoj grupi kao takvoj. I zaista, veća opasnost da se ovo dogodi postoji kada je radnja izvršenja usmerena prema deci mlađeg uzrasta.

2.2. Zabrana regrutovanja i korišćenja lica mlađeg od 15 godina u oružanim sukobima kao jedna od radnji ratnih zločina

Regrutovanje i korišćenje lica mlađeg od 15 godina u oružanim sukobima je prvi put inkriminisano Statutom stalnog Međunarodnog krivičnog suda, gde je ova radnja ratnih zločina propisana na sledeći način: “Regrutovanje ili angažovanje dece mlađe od 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili oružane grupe, ili njihovo korišćenje za aktivno učešće u neprijateljstvima”. Ovo krivično delo je propisano u dva stava, na prvom mestu u slučaju postojanja međunarod-

5 International Criminal Tribunal for Rwanda, *Judgment*, The Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu, Case no. ICTR-96-4-T, 2 September 1998, par. 509.

nog oružanog sukoba (čl. 8. st. 2. (b) (xxvi)), kada se zabrana odnosi na nacionalne oružane snage, a zatim i u slučaju postojanja unutrašnjeg oružanog sukoba (čl. 8. st. 2. (e) (vii)), kada se zabrana odnosi na oružane grupe.

Reč je takođe o krivičnom delu kod koga se maloletstvo javlja kao element bića krivičnog dela. Ipak, kao pasivni subjekti se ne javljaju sva maloletna lica, već samo ona koja su mlađa od 15 godina. Naime, prema Elementima krivičnih dela pasivni subjekti su lica mlađa od 15 godina i bitno je da je počilnic zno ili je trebalo da zna da se radnja izvršenja preduzima prema licima mlađim od 15 godina. Primenom teleološkog tumačenja može se zaključiti da je cilj ove inkriminacije da ova lica ni na koji način ne budu regrutovana i angažovana od strane oružanih snaga i grupa, i da se ova lica zadrže izvan neprijateljstva, tj. izvan oružanog sukoba. Kao krajnji cilj se može izdvojiti nastojanje da se pruži zaštita fizičkom i psihičkom integritetu lica mlađih od 15 godina tokom oružanih sukoba, tj. da se onemoguću da postanu direktne mete u oružanom sukobu. Odnosno, cilj zabrane regrutovanja dece jeste da se deca drže izvan nasilja, zloupotreba i eksploatacije, imajući u vidu rizik po njihovu fizičku i psihičku dobrobit koji predstavlja učešće u oružanim snagama i grupama, bez obzira da li su učestvovala u borbi ili se bavila poslovima kuvanja (Chamberlain Bolanos, 2014: 130).

Nastojanje da se maloletna lica drže izvan oružanog sukoba je proizašlo iz ukazivanja na brojne negativne posledice koje po njih ima učešće u oružanom sukobu. U predmetu Lubanga pred Međunarodnim krivičnim sudom je angažovan stručni svedok koji je ukazao na psihološke posledice koje po maloletna lica ima njihovo učešće u oružanim sukobima kao dece vojnika. Psihološke posledice se ogledaju u izloženosti traumatskom stresu, posttraumatskom stresnom poremećaju, životu sa posttraumatskim stresnim poremećajem i simptomima traume, uticaju traume na telesni integritet (Schauer, 2009: 10-17). Kao dalje posledice učešća maloletnih lica u oružanim sukobima javljaju se korišćenje opojnih droga, depresija i suicidnost, otuđivanje i derealizacija, negativno ponašanje, posvećenost ideologiji, kognitivno i obrazovno nazadovanje, smanjenje prilika za zaposlenje, transgeneracijski prenos psiholoških posledica, društvena stigmatizacija devojčica i žena nakon vraćanja u porodicu ili zajednicu iz oružanih snaga i grupa (Schauer, 2009: 18-29).

Iz ovih razloga demobilizacija i reintegracija dece vojnika nosi sa sobom dosta izazova. I pored svih navedenih psiholoških problema sa kojima se susreću žrtve ratnog zločina regrutovanja dece, dodatni problem postaje njihova reintegracija, jer često bivaju stigmatizovani i odbačeni od strane zajednice. U tom smislu, stav zajednice i njena podrška su od velikog značaja u ublažavanju traumatskih simptoma nakon povratka dece vojnika u svoje zajednice. Ipak, nakon oružanog sukoba, autohtoni mehanizmi izlečenja i pomirenja na nivou porodice i

zajednice često ne funkcionišu, što otežava rehabilitaciju i reintegraciju dece vojnika koji su žrtve ratnog zločina regrutovanja dece. Usled toga dolazi do društvene izolacije dece vojnika koji onda formiraju civilnu podgrupu unutar zajednice, što često dovodi i do njihovog ponovnog regrutovanja (Schauer, 2009: 29-34).

Kako bi se ovakve posledice izbegle, treba imati u vidu primere dobre prakse postupanja sa maloletnim žrtvama ratnog zločina regrutovanja dece koje su stručnjaci razvili u zemljama u kojima je praksa regrutovanja dece bila zastupljena u velikom obimu tokom oružanog sukoba, kao što je Sijera Leone. Stručnjak koji je radio sa ovim licima u Sijera Leoneu, je na osnovu svog iskustva zaključio da psihološki programi koji se primenjuju prema žrtvama ratnog zločina regrutovanja dece treba da se rukovode sledećim ciljevima: revitalizovanje sposobnosti i osećaja sopstvene vrednosti kod žrtava, ponovno uspostavljanje društvenog jedinstva u značajnoj meri i obnavljanje empatije među bivšim maloletnim borbicima, kao i empatije između njih i ostalih žrtava sukoba (Harris, 2010: 334-354).

3. Međunarodna krivična dela čijim izvršenjem su maloletna lica više pogođena od drugih žrtava

3.1. Seksualno nasilje

Gotovo da nema oružanog sukoba koji nije praćen vršenjem seksualnog nasilja. I dok su raniji izveštaji o oružanim sukobima najčešće ukazivali na lica ženskog pola kao žrtve seksualnog nasilja tokom trajanja sukoba, statistički podaci novijeg datuma govore o velikom broju lica muškog pola, i to najčešće maloletnih, koja su takođe žrtve seksualnog nasilja (Sivakumaran, 2010: 259-277). Ovo je, između ostalog, posledica i činjenice da se maloletna lica i ženskog i muškog pola u sve većem broju nalaze u sastavu oružanih snaga i grupa, gde obavljaju različite uloge i zadatke, a vršenje seksualnog nasilja prema njima postaje svakodnevica. Statistički podaci su ukazali na njihovu korišćenje kao seksualnih robova, za zaključivanje prisilnih brakova, kao i vršenje drugih vrsta seksualne eksploatacije.

Seksualno nasilje se koristi kao krovni pojam koji obuhvata bilo koju radnju seksualne prirode koja je izvršena pod prinudnim okolnostim. U tom smislu, seksualno nasilje ne obuhvata samo radnje fizičkog napada na telo, već može uključiti i radnje koje ne podrazumevaju fizički kontakt, kao što je prisiljavanje lica ženskog pola da igraju bez odeće kako bi zabavljala druge (Machel, 2001: 54). U dugom periodu istorije je seksualno nasilje posmatrano kao neizbežni

sporedni efekat oružanih sukoba, međutim današnje shvatanje je da se seksualno nasilje koristi kao sistematsko i taktičko oružje rata u cilju slabljenja morala suprotne strane. Seksualno nasilje ostavlja duboke i trajne posledice na fizički, psihički i socijalni razvoj, što je posebno izraženo kod maloletnih lica, često doводи i do odbacivanja žrtve od strane zajednice, a veliki broj lica na taj način biva zaražen HIV-om i drugim polno-prenosivim bolestima (Machel, 2001: 55-56).

Statut Međunarodnog krivičnog suda predstavlja značajan korak napred u propisivanju i regulisanju radnji seksualnog nasilja, predviđajući ih i kao radnje ratnih zločina i kao radnje zločina protiv čovečnosti.⁶ Kod međunarodnih krivičnih dela radnje izvršenja su alternativno propisane i često vrlo brojne i raznovrsne, a mnoge od njih u svojoj biti predstavljaju vršenje nekog oblika seksualnog nasilja prema drugome. Nekoliko radnji izvršenja zločina protiv čovečnosti podrazumevaju vršenje seksualnog nasilja prema drugome, to su sledeće radnje: silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilno sterilisanje, kao i svaki drugi oblik seksualnog zlostavljanja ovakve ili slične prirode (čl. 7. st. 1. g) Statuta). Takođe, proterivanje kao radnja izvršenja zločina protiv čovečnosti (čl. 7. st. 1. h) Statuta) može da se vrši prema bilo kojoj grupi ili zajednici na političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj i polnoj osnovi, u skladu sa definisanjem pola u čl. 7. st. 3. Statuta Međunarodnog krivičnog suda, gde je propisano da se pod pojmom “pol” (eng. *gender*) u smislu odredaba Statuta podrazumevaju muški i ženski pol, i to sa značenjem koje im se pridaje u društvu, i da pojam pol ima isključivo to značenje. I u ovom smislu Statut MKS predstavlja korak napred jer prvi put propisuje da proterivanje može da bude zasnovano i na polnoj osnovi, a takvi primeri se mogu pronaći i u praksi, na primer u Avganistanu gde je vršeno namerno i teško lišavanje osnovnih prava na osnovi pola žrtava (Bedont, Hall Martinez, 1999: 72).

6 Kažemo da Statut Međunarodnog krivičnog suda u propisivanju radnji seksualnog nasilja kao krivičnih dela predstavlja korak napred jer to zaista oslikava istorijski razvoj međunarodnog prava, s obzirom na to da ni Haške konvencije, ni statuti međunarodnih vojnih tribunala u Nirnbegu i Tokiju, niti statuti međunarodnih krivičnih tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu nisu predviđali radnje seksualnog nasilja kao krivično delo. Ipak, zbog rasprostranjenosti ove vrste nasilja u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi, veća ovih tribunala su se našla pozvanim da adresiraju i ova pitanja. Iako krivična dela seksualnog nasilja nisu bila propisana u njihovim Statutima, a položaj ovih krivičnih dela u međunarodnim pravu je bio nejasan, stručnjaci iz oblasti međunarodnog prava i sudije su zauzele stav da radnje seksualnog nasilja predstavljaju teška kršenja međunarodnog prava jer se mogu podvesti pod radnje izvršenja nekih drugih krivičnih dela, kao što su tortura, nehumano postupanje, namerno prouzrokovanje teških patnji ili ozbiljnih povreda po telo i zdravlje. Prateći ovako zauzet stav, prvo pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, a zatim i pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za Ruandu, su podizane optužnice i za silovanje kao radnju izvršenja nekog od krivičnih dela propisanih njihovim statutima. Više o tome: Bedont, Hall Martinez, 1999: 66-69.

Za potrebe člana 7. Statuta Međunarodnog krivičnog suda, propisano je i šta pojedine od navedenih radnji predstavljaju, odnosno date su njihove definicije. Tako, *porobljavanje* znači vršenje pojedinačnih ili svih ovlašćenja koja proističu iz prava svojine nad nekim licem, a koja podrazumevaju vršenje ovih ovlašćenja u trgovini licima, posebno ženama i decom (čl. 7. st. 2. c) Statuta MKS). U definiciju porobljavanja je uključena izričita referenca koja se odnosi na decu. U kontekstu radnje izvršenja *seksualnog ropstva*, ovako određeno porobljavanje treba dovesti u vezu sa vršenjem pojedinačnih ili svih ovlašćenja koja proističu iz prava svojine nad nekim licem, koja podrazumevaju korišćenje tog lica u seksualne svrhe. Zatim, *prisilna trudnoća* predstavlja protivpravno zadržavanje nasilno oplodjene žene, sa namerom da se na taj način utiče na promenu etničkog sastava stanovništva, ili da se dovede do drugog teškog kršenja međunarodnog prava (čl. 7. st. 2. f) Statuta MKS).⁷ Pored ovih definicija, nije određeno značenje nijedne druge radnje seksualnog nasilja, što u praksi može izazvati dosta problema, sporova i različitih tumačenja.

Kod ratnih zločina se pod drugim ozbiljnim povredama zakona i ratnih običaja koji se primenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, ali i oružanom sukobu koji nije međunarodnog karaktera, ubrajaju sledeće radnje koje podrazumevaju vršenje seksualnog nasilja prema drugome: silovanje, seksualno ropstvo, prisiljavanje na prostituciju, prisilna trudnoća, prema definiciji ovih pojmova u čl. 7. st. 2. f) Statuta MKS, kao i prisilna sterilizacija ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja koji predstavlja teška kršenja Ženevskih konvencija (čl. 8. st. 2. b) xxii) i čl. 8. st. 2. e) vi) Statuta MKS).

Kod gore navedenih radnji izvršenja je jasno da predstavljaju vršenje seksualnog nasilja prema drugome, međutim postoje i neke radnje izvršenja koje nekada, pored ostalog, mogu da podrazumevaju i vršenje seksualnog nasilja. Ovde spadaju dve radnje izvršenja (Chamberlain Bolanos, 2014: 139). *Prvo*, radnja izvršenja genocida koja se sastoji u prouzrokovanju teških fizičkih ili mentalnih patnji članova grupe (čl. 6. st. 1. b) Statuta MKS), za koju je u Elementima krivičnih dela pojašnjeno da može da obuhvati i radnje torture, silovanja, seksualnog nasilja ili nehumanog ili ponišavajućeg postupanja.⁸ *Drugo*, ratni zločin regrutovanja dece vrlo često u praksi podrazumeva i vršenje seksualnog nasilja prema regrutovanoj deci, o čemu svedoče i ranije navedeni statistički podaci. Pi-

7 U pogledu *prisilne trudnoće* u radu je usvojen prevod koji koristi Ristivojević u: Ristivojević, B., *Međunarodna krivična dela*, deo I, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2011, str. 103., jer ga smatramo ispravnijim u odnosu na prevod koji postoji u Zakonu o potvrđivanju Statuta stalnog Međunarodnog krivičnog suda.

8 International Criminal Court, *Elements of crimes*, fusnota 3.

tanje da li se tumačenjem radnji izvršenja ratnog zločina regrutovanja dece može obuhvatiti i vršenje seksualnog nasilja prema njima je često razmatrano od strane međunarodnih sudova, jer gotovo da nije bilo situacije u kojoj regrutovana deca ujedno nisu korišćena i u seksualne svrhe. Na primer, u predmetu Lubanga deca vojnici su svedočili o seksualnom nasilju nad regrutovanom decom, ali i pored toga Sudeće veće nije utvrđivalo činjenice niti odlučivalo o krivičnim delima seksualnog nasilja jer Tužilac u svojoj optužnici nije obuhvatio radnje seksualnog nasilja.⁹ Ipak, jedna sudija je u svom izdvojenom mišljenju zauzela stav da “seksualno nasilje koje se vrši nad decom u oružanim grupama prouzrokuje nepopravljivu štetu i predstavlja direktnu i nerazdvojivu posledicu njihovog učešća u oružanim grupama. Seksualno nasilje je unutrašnji element radnje “korišćenja dece za aktivno učešće u neprijateljstvima”. Maloletna lica ženskog pola koja se koriste kao seksualne robinje ili “supruge” komandanata ili drugih članova oružanih grupa, obezbeđuju esencijalnu podršku oružanim grupama. Seksualni napad u svim svojim oblicima proizvodi znatnu štetu i pokazuje neuspeh u zaštiti života i integriteta žrtava. Postoje dodatne potencijalne posledice koje su specifične za pol, kao što su neželjene trudnoće koje često dovode do smrti majke ili deteta, bolesti, HIV, psihološke traume i društvena izolacija. Ipak, mora se razjasniti, da iako seksualno nasilje predstavlja jedan element pravne definicije zločina regrutovanja dece, krivična dela seksualnog nasilja su različita i odvojena krivična dela koja su mogla biti cenjena odvojena od strane Sudećeg veća da je Tužilac podneo i optužbe za ove radnje.”¹⁰

Iako brojni statistički podaci i svedočenja pred međunarodnim krivičnim sudovima pokazuju da su regrutovana deca često žrtve seksualnog nasilja unutra oružanih snaga i grupa, ipak smatramo da se seksualno nasilje ne može podvesti pod radnju izvršenja korišćenja dece za aktivno učešće u neprijateljstvima, jer po logici stvari i ranije datom određenju pojma “aktivno učešće u neprijateljstvima”, ne može se smatrati da, na primer, korišćenje dece kao seksualnih robova unutar oružanih grupa predstavlja ujedno i njihovo korišćenje za aktivno učešće u neprijateljstvima. Osim toga, razni oblici seksualnog nasilja su određeni kao posebne radnje izvršenja ratnih zločina, pa ih u optužnici na taj način treba kvalifikovati.

9 International Criminal Court, *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, The Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012, str. 390-391., par. 896.

10 International Criminal Court, Trial Chamber I, *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, The Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012, *Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito*, str. 7-8., par. 20.

3.2. Pojedinačne radnje seksualnog nasilja

Silovanje, kao radnja zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina, prema Elementima krivičnih dela postoji kada je počinitelj napao na telo neke osobe preduzimanjem ponašanja koje za rezultat ima prodor, makar i ovlaš, bilo kog dela tela žrtve ili počinioca polnim organom, ili prodor analnog ili genitalnog otvora žrtve bilo kojim predmetom ili bilo kojim delom tela. Pri tome, bitan uslov jeste da je napad izvršen upotrebom sile ili pretnjom upotrebe sile ili prinude, kao što je ona koja prouzrokuje strah od nasilja, primoravanja, pritvaranja, psihičkog ugnjetavanja ili zloupotrebe moći, prema toj ili drugoj osobi, ili iskorišćavanjem okruženja prinude, ili je napad izvršen nad osobom koja nije sposobna da da stvarni pristanak.

U pogledu definisanja “napada” ideja jeste da se shvati dovoljno široko kako bi obuhvatio napad i na lica ženskog i na lica muškog pola,¹¹ pa se smatra da je radnja silovanja i data na ovako složen način kako bi obuhvatila sve oblike prodora u telo žrtve bilo da je žrtva ženskog ili muškog pola (Ristivojević, 2011: 105). Kada su u pitanju osobe koje nisu sposobne da daju stvarni pristanak, pojašnjava se da se smatra da osoba nije sposobna da da stvarni pristanak onda kada je pogođena prirodnom, indukovanom ili nesposobnošću koja je u vezi sa uzrastom. Pred Specijalnim sudom za Sijera Leone je u AFRC predmetu zauzet stav da pristanak mora biti dat dobrovoljno, tj. kao posledica slobodne volje i mora biti cenjen u svetlu konkretnih okolnosti. Prema tome, upotreba sile ili pretnja upotrebom sile predstavljaju jasan dokaz da pristanak ne postoji. Iako i drugi faktori osim sile mogu da isključe pristanak, u okolnostima oružanog sukoba primena sile je gotovo univerzalna. Kada su u pitanju maloletna lica, zauzet je stav da maloletna lica mlađa od 14 godina nisu sposobna da daju validan pristanak.¹²

Seksualno ropstvo prema Elementima krivičnih dela postoji kada su ispunjena dva uslova, *prvo*, da je počinitelj vršio jedno ili sva ovlašćenja koja proističu iz prava svojine nad jednom ili više osoba, kao što su kupovina, prodaja, iznajmljivanje ili razmena te osobe ili osoba, ili nametanje njima sličnog uskraćivanja slobode, i *drugo*, da je počinitelj prouzrokovao da se ta osoba ili osobe uključe u jednu ili više radnji seksualne prirode.¹³ Radnja izvršenja se, dakle, sa-

11 International Criminal Court, *Elements of crimes*, fusnota 15.

12 Special Court for Sierra Leone, *Judgement*, The Prosecutor against Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara and Santigie Borbor Kanu, No. SCSL-2004-16-PT, 20 June 2007, str. 214., par. 694.

13 Kao primer ovog krivičnog dela se navodi rasprostranjena pojava u Drugom svetskom ratu gde je oko 200.000 žena po naredbi japanske vrhovne komande, lišeno slobode i prinudno odvedeno na bojište da služe pripadnicima japanske vojske za različite, između ostalog, i seksualne svrhe. Navedeno prema: Ristivojević, 2011: 107.

stoji u vršenju jednog ili svih ovlašćenja koja proističu iz prava svojine na nekim licem, i da bi se radilo o krivičnom delu seksualnog ropstva potrebno je da se ta ovlašćenja vrše tako da za posledicu imaju uključivanje lica u jednu ili više radnji seksualne prirode. U pogledu lišenja slobode se objašnjava da ono može, u nekim okolnostima, da uključuje i zahtevan prinudni rad ili na drugi način dovođenje osobe u pokoran položaj kao što je definisano u *Konvenciji o ukidanju ropstva, trgovine robovima, institucija i praksi sličnih ropstvu* iz 1956. godine. Takođe, ponašanje počinioca u kontekstu ove radnje izvršenja obuhvata i trgovinu ljudima, posebno ženama i decom.¹⁴

Prinudna prostitucija prema Elementima krivičnih dela postoji kada počinitelj prouzrokuje da se jedna ili više osoba uključe u jednu ili više radnji seksualne prirode putem sile, ili pretnje upotrebom sile ili prinude, kao što je ona koja prouzrokuje strah od nasilja, primoravanja, pritvaranja, psihičkog ugnjetavanja ili zloupotrebe moći, prema toj ili drugoj osobi, ili iskorišćavanjem okruženja prinude, ili iskorišćavanjem nesposobnosti osobe da da stvarni pristanak. Pored ovog uslova, potrebno je i da su počinitelj ili druga osoba pribavili ili očekivali da pridobiju novčanu naknadu ili drugu korist u zamenu za ili u vezi sa radnjama seksualne prirode. Radnja izvršenja se ovde sastoji u prouzrokovanju da se jedna ili više osoba uključe u jednu ili više radnji seksualne prirode, i ovakvim određenjem radnje izvršenja se nastoji da se obuhvate sve one radnje kojima počinitelj omogućava da se neko lice uključi u radnje seksualne prirode. Za razliku od seksualnog ropstva, ovde je svrha ostvarivanja novčane ili druge koristi od uključivanja lica u seksualne radnje.

Sledeća radnja izvršenja koja obuhvata seksualno nasilje jeste prisilna trudnoća,¹⁵ koja je, kako je određeno u Elementima krivičnih dela, ostvarena onda kada je počinitelj zadržao jednu ili više nasilno oplodjenih žena, sa namerom da se tako utiče na etnički sastav nekog stanovništva ili da se dovede do drugog teškog kršenja međunarodnog prava. Da bi bilo ostvareno ovo krivično delo, potrebno je prvo nasilno oploditi ženu, a pretpostavka je da je to učinjeno silovanjem ili nekim drugim seksualnim deliktom koji uključuje prinudu, a zatim je potrebno takvu ženu protivpravno zadržati. Takođe, radnja izvršenja se preduzima sa namerom da se utiče na promenu etničkog sastava stanovništva ili dovede do drugih teških povreda međunarodnog prava.¹⁶

14 International Criminal Court, *Elements of crimes*, fusnota 18.

15 Predmet Ongven pred MKS je prvi predmet u istoriji međunarodnog krivičnog pravosuđa koji uključuje optužbe za prisilnu trudnoću. Više o tome: Grey, R., *The ICC's First 'Forced Pregnancy' Case in Historical Perspective*, *Journal of International Criminal Justice*, vol. 15, issue 5, 2017, str. 905-930.

16 Prema stavovima u literaturi ovo krivično delo je propisano Statutom Međunarodnog krivičnog suda zbog politike etničkog čišćenja koja je, između ostalog, obuhvatala i silovanja kod kojih su si-

Zatim, radnja izvršenja koja se sastoji u *prisilnom sterilisanju* je, prema Elementima krivičnih dela, ostvarena onda kada je počinitelj lišio jednu ili više osoba biološke reproduktivne sposobnosti, a takvo ponašanje nije bilo opravdano medicinskim ili bolničkim tretmanom odnosno osobe ili osoba niti sprovedeno uz njihov stvarni pristanak. Objašnjava se da lišenje reproduktivne sposobnosti ne uključuje mere kontrole rađanja koje nemaju trajni efekat u praksi, kao i da stvarni pristanak u smislu ove odredbe ne uključuje pristanak pribavljen prevareno.¹⁷ Kao radnja izvršenja se može javiti bilo koja radnja koja je podobna da neko lice liši njegove reproduktivne sposobnosti.

Konačno, radnje izvršenja koje se mogu podvesti pod *druge oblike seksualnog nasilja* su, u skladu sa Elementima krivičnih dela, ostvarene onda kada je počinitelj izvršio neku radnju seksualne prirode prema jednoj ili više osoba ili prouzrokovao da se ta osoba ili osobe uključe u radnje seksualne prirode upotrebom sile ili pretnje upotrebom sile ili prinude, kao što je ona koja prouzrokuje strah od nasilja, primoravanja, pritvaranja, psihičkog ugnjetavanja ili zloupotrebe moći, prema toj ili drugoj osobi, ili iskorišćavanjem okruženja prinude, ili iskorišćavanjem nesposobnosti osobe da da stvarni pristanak. Neophodan uslov je da takvo ponašanje po svojoj težini bude uporedivo sa prethodno navedenim radnjama seksualnog nasilja i da je počinitelj svestan činjeničnih okolnosti koje su ustanovile težinu njegovog ponašanja. Pred Specijalnim sudom za Sijera Leone, drugi oblici seksualnog nasilja su definisani kao kategorija koja obuhvata preostale radnje seksualnog nasilja koja može da uključi neograničeni broj radnji dokle god su one seksualne prirode i koje podrazumevaju povrede seksualne prirode učinjene prema fizičkom ili moralnom integritetu žrtve sredstvima prinude, pretnje upotrebom sile ili zastrašivanja.¹⁸ Kao tipičan primer radnji koje se mogu podvesti pod druge oblike seksualnog nasilja se navodi genitalno sakaćenje koje u nekim državama predstavlja običajnu praksu koja se vrši prema devojkama (Chamberlain Bolanos, 2014: 144).

Kod svih navedenih radnji seksualnog nasilja koje se javljaju kao radnje izvršenja zločina protiv čovečnosti, kao obavezan uslov se u Elementima krivičnih dela postavlja da je radnja izvršena kao deo sveprisutnog i sistematskog napada na bilo koje civilno stanovništvo i da je izvršilac znao da je radnja deo, ili je hteo da bude deo takvog napada.

lovane žene zadržavane do trenutka kada više nisu mogle da pobace i tako su prisiljavane da nose i rode decu koja imaju etničku pripadnost svojih očeva. Više o tome i teorijskoj raspravi o ovom krivičnom delu vidi u: Ristivojević, 2011:114-117.

17 International Criminal Court, *Elements of crimes*, fusnote 19. i 20.

18 The Special Court for Sierra Leone, *Judgement, The Prosecutor against Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara and Santigie Borbor Kanu*, No. SCSL-2004-16-PT, 20 June 2007, str. 222-223., par. 720.

3.3. Namerno usmeravanje napada na škole i druge civilne i humanitarne objekte

Kao jedna od radnji ratnih zločina propisano je i namerno usmeravanje napada na verske, obrazovne, umetničke ili naučne objekte ili objekte koji se koriste u dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde se sakupljaju bolesni i ranjeni, pod uslovom da to nisu vojni ciljevi (čl. 8. st. 2. b) ix) i čl. 8. st. 2. e) iv) Statuta Međunarodnog krivičnog suda).¹⁹ Iako je cilj ovih inkriminacija da se zaštite civilno stanovništvo i civilni objekti uopšte, izvršenjem ovih krivičnih dela su nesrazmerno više pogođena maloletna lica, iz razloga što ona predstavljaju značajan deo civilnog stanovništva u modernim oružanim sukobima i zato što oni u najvećoj meri koriste ove posebno zaštićene objekte, kao što su škole, centri za dnevnu brigu, centri unutar zajednice i objekti javnog zdravlja. Iz ovog razloga je Komitet za Konvenciju o pravima deteta usvojio Preporuku prema kojoj države treba da osiguraju da će škole biti zone mira i mesta koja su zaštićena od vojnih napada, prisvajanja od strane vojnika i korišćenja kao regrutnih centara (Chamberlain Bolanos, 2014: 149). Prema statističkim podacima Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i mnogobrojnim svedočenjima pred međunarodnim krivičnim sudovima, jasno je da oružane snage i grupe imaju ustaljenu praksu korišćenja škola kao regrutnih centara, pa je i razumljivo nastojanje međunarodne zajednice da se upravo školama kao civilnim objektima od posebnog značaja za maloletna lica, pruži posebna zaštita, na koji način se i samim maloletnim licima pruža zaštita.

Prema Elementima krivičnih dela, da bi ova radnja izvršenja bila ostvarena, neophodno je da budu ispunjena tri uslova. *Prvo*, da je počinitelj usmerio napad. *Drugo*, objekat napada je bila jedna ili više zgrada koje se koriste za religijske, obrazovne, umetničke, naučne ili dobrotvorne svrhe, istorijski spomenici, bolnice ili mesta gde se sakupljaju bolesni i ranjeni, pod uslovom da to nisu vojni ciljevi. *Treće*, počinitelj je imao nameru da neki od ovih objekata bude predmet napada.

19 U praksi Međunarodnog krivičnog suda je relativno skoro doneta presuda u predmetu Al Mahdi, gde se optužnica odnosila samo na ovo krivično delo, a čije izvršenje je okrivljeni priznao. Više o shvatanjima Veća u ovom predmetu vidi: International Criminal Court, *Judgment and Sentence*, The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, No. ICC-01/12-01/15, 27 September 2016; Više o praksi Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u pogledu ovog krivičnog dela vidi: Ivanišević, Ilić, Višnjić, Janjić, 2008: 37-39.

4. Zaključak

Po ugledu na trend koji je uzeo maha u nacionalnim zakonodavstvima, da se propišu posebna krivična dela koja imaju za cilj zaštitu maloletnih žrtava, i na međunarodnom nivou je uočena potreba da se maloletnim licima pruži posebna zaštita od pojedinih ponašanja koja se preduzimaju tokom oružanih sukoba. To je učinjeno na dva načina. *Prvo*, propisivanjem maloletstva kao elementa bića krivičnog dela, što je slučaj kod genocida prinudnim premeštanjem dece iz jedne grupe u drugu i kod ratnog zločina regrutovanja dece. *Drugo*, isticanjem od strane organa nadležnih da postupaju u postupcima za međunarodna krivična dela, ali i čitave međunarodne zajednice, da će se određena međunarodna krivična dela onda kada su počinjena prema maloletnim licima smatrati naročito teškim, zbog ozbiljnosti njihovih posledica po ova lica. Tu se izdavaju seksualno nasilje prema maloletnim licima i namerno usmeravanje napada na škole i druge civilne i humanitarne objekte.

Kada je u pitanju položaj svih, pa i maloletnih lica, kao žrtava u međunarodnom krivičnom pravu, videli smo da su na početku razvoja međunarodnog krivičnog pravosuđa žrtve bile marginalizovane u postupcima pred međunarodnim krivičnim sudovima. Ovakva praksa je promenjena usvajanjem Statuta Međunarodnog krivičnog suda koji već u svojoj Preambuli ističe koliko je važno da žrtvama bude priznat njihov status žrtava, a zatim snabdeva žrtve međunarodnih krivičnih dela iz svoje nadležnosti sa raznim pravima tokom postupka.

Posvećivanje veće pažnje žrtvama međunarodnih krivičnih dela je posledica okolnosti da u modernim sukobima najveći procenat žrtava čine civili, koji, po pravilu, predstavljaju zaštićenu kategoriju lica. Takođe, okolnost da među civilnim žrtvama u modernim sukobima ima sve više i više maloletnih lica, je usmerila i aktivnost međunarodne zajednice ka intenzivnijoj zaštiti ove kategorije lica, što za posledicu ima, između ostalog, i inkriminisanje onih ponašanja koja predstavljaju povrede ili ugrožavanje isključivo maloletnih lica kao pasivnih subjekata, i smatranje određenih međunarodnih krivičnih dela naročito teškim onda kada se vrše prema maloletnim licima.

Literatura

- Aptel, C. (2010) *Children and accountability for international crimes: The contribution of International Criminal Court*. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre.
- Bedont, B., Hall Martinez, K. (1999) Ending Impunity for Gender Crimes under the International Criminal Court. *The Brown Journal of World Affairs*, VI(1), str. 65-86.
- Garkawe, S. (2003) Victims and the International Criminal Court: Three major issues. *International Criminal Law Review*, 3(4), str. 345-367.
- Goldson, E. (1996) The effect of war on children. *Child Abuse & Neglect*, 20(9), str. 809-819.
- Grey, R. (2017) The ICC's First 'Forced Pregnancy' Case in Historical Perspective. *Journal of International Criminal Justice*, 15(5), str. 905-930.
- Ivanišević, B., Ilić, P. G., Višnjić, T., Janjić, V. (2008) *Vodič kroz Haški tribunal, propisi i praksa*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji.
- Jensen, P. S., Shaw, P. (1993) Children as Victims of War: Current Knowledge and Future Research Needs. *Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32(4), str. 697-708.
- Machel, G. (2001) *The Impact of War on Children*. New York: Palgrave, UNICEF.
- Miano, S. M. (2013) Toward a Child-Oriented Approach to Reparations: Reflecting on the Rights and Needs of Child Victims of Armed Conflict. *The Fletcher Journal of Human Security*, 28, str. 28-45.
- Ristivojević, B. (2011) *Međunarodna krivična dela, deo I*. Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Sivakumaran, S. (2010) Lost in translation: UN responses to sexual violence against man and boys in situations of armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 92(877), str. 259-277.
- Schabas, W. A. (2000) *Genocide in International Law: the Crimes of Crimes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harris, D. A. (2010) When Child Soldiers Reconcile: Accountability, Restorative Justice, and the Renewal of Empathy. *Journal of Human Rights Practice*, 2(3), str. 334-354.
- Chamberlain Bolanos, C. (2014) *Children and the International Criminal Court: analysis of the Rome Statute through a children's rights perspective*, Leiden: Universiteit Leiden.

Ostali izvori:

- International Criminal Tribunal for Rwanda, *Judgment*, The Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu, Case no. ICTR-96-4-T, 2 September 1998.
- International Criminal Court, *Elements of Crimes*, reproduced from the Official Records of the Assembly of State Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, First session, New York, 3-10 September 2002.
- International Criminal Court, *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, The Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012.
- International Criminal Court, Trial Chamber I, *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, The Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012, *Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito*.
- International Criminal Court, *Judgment and Sentence*, The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, No. ICC-01/12-01/15, 27 September 2016.
- International Criminal Court, *Rome Statute of the International Criminal Court*, Rome, 17 July 1998, in force 1 July 2002, United Nations, Treaty Series, vol. 2187, no. 38544.
- International Criminal Court, The Office of the Prosecutor, *Policy on Children*, November 2016.
- Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 5/2001.
- Special Court for Sierra Leone, *Judgement*, The Prosecutor against Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara and Santigie Borbor Kanu, No. SCSL-2004-16-PT, 20 June 2007.

Višnja RANĐELOVIĆ
Faculty of Law, University of Kragujevac
Teaching assistant

JUVENILES AS VICTIMS OF INTERNATIONAL CRIMES

The fact that in modern conflicts civilians, including juveniles, present the largest number of victims, has directed the activities of the international community towards providing more intensive protection to these persons. In that sense, the Statute of the International Criminal Court prescribes certain crimes that constitute the exclusive injury or endangering of juveniles as passive subjects, and in respect of certain international crimes, there is an attitude that they constitute particularly grave offenses when committed against juveniles. The aims of the paper are to show how these crimes are prescribed in international criminal law, what are the views of the case law in international criminal justice in relation to these crimes, and what are the consequences of these crimes against minors. In order to achieve these goals, a normative-dogmatic method for the analysis of relevant norms of international criminal law, and content analysis for the research of decisions of international criminal courts and theoretical views on international crimes whose victims are minors, will be used in the paper.

Key words: *juveniles, victims, international crimes, forcible transfer of children, juveniles' recruitment, sexual violence.*